

Salâhattin Bey (Köseoğlu) (1880-1949)

Babası Alanyalı Köseoğlu ailesinden Ahmet Vehbi Bey olan Salâhattin (Köseoğlu), 1880 yılında İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Kuleli Askerî İdadisini bitirdikten sonra 1898'de Harp Okulunu Piyade Teğmen rütbesiyle tamamlayarak Harp Akademisine gitmiştir. Harp Akademisinde öğrenim sürecinde iken 1 Ocak 1899'da üsteğmen oldu. 9 Ocak 1902'de Kurmay Yüzbaşı rütbesiyle okulu bitirerek Beşinci Ordu emrine verildi. Balkan Savaşlarında önce 29 Ağustos 1912'de Doğu Ordusu Kurmayına atandı. Sonradan nakledildiği Üçüncü Kolordu Kurmayında görevli iken katıldığı Çatalca Muharebesinde kolundan yaralandı. Bundan sonraki yıllarda Çolak Salâhattin olarak anılmıştır. Savaşta gösterdiği yararlılıktan dolayı iki yıl kıdem zammı aldı. 11 Ocak 1914'te Erkan-ı Harbiye Mektebi öğretmenliğine, 2 Mart 1914'te de müdür yardımcısı görevine getirildi. Birinci Dünya Savaşında 3 Ağustos 1914'te Birinci Ordu Menzil Müfettişliği Kurmay Başkanlığına tayin edildi. 29 Kasım 1914'te Yarbaylığa yükseltildi. Savaş boyunca 2. Kolordu Kurmay Başkanı, Güney Grubu Kurmay Başkanı, Onuncu Fırka, Beşinci Kafkas Fırkası Komutanı, 13 Aralık 1915'te Albaylığa yükseltilerek 2. Kafkas Kolordu Komutan Vekili ve Komutanı, Dördüncü Kolordu Komutanı olarak görev yaptı. Kafkas Muharebelerinde gösterdiği yararlılıktan dolayı Altın Muharebe İyikat Madalyası ve Alman Savaş Madalyasıyla ödüllendirildi.

Mondros Mütarekesinden sonra 1 Kasım 1918'de Menzil Genel Müfettişliğine, 12 Ocak 1919'da Harbiye Dairesi Başkanlığına, 13 Temmuz 1919'da Sivas'taki 3. Kolordu Komutanlığına atandı. Bu sıfatla Sivas Kongresinde bulunmuştur. TBMM'nin Birinci Dönem için yapılan seçimlerinde Mersin'den milletvekili oldu. Görevinden ayrılmaması nedeniyle ancak 8 Aralık 1920'de Meclise katılabildi. Bu arada "Kuvayı Milliye namı altında çıkarılan fitne ve fesadın hazırlayıcı ve teşvikçilerinden olduğu" iddiasıyla hakkında İstanbul Birinci Örfi Divan-ı Harbince ölüm cezasına mahkûmiyetine dair verilen karar, 25 Haziran 1920'de Padişah Vahdettin tarafından onaylanmıştır. Askeri görevi fiili olarak sona erince 1920 Aralık'tan itibaren Meclis'e katıldı. Birinci Meclis'in en aktif üyelerinden biri olmuştur. Aynı zamanda mecliste muhalif saflarda yer almış ve Temmuz 1922'de arkadaşlarıyla birlikte İkinci Grup'un kurucuları arasında yer almıştır.

Meclis'te ikinci toplantı yılında birinci şubede, üçüncü toplantı yılında üçüncü şubede, dördüncü toplantı yılında birinci şubede görev almıştır. Hariciye Encümeninde, Müdafaa-i Milliye Encümeni, Muvazene-i Maliye Encümeninde ve Meclis'te geçici olarak oluşturulan Bütçenin Tetkiki Zımında Muvazene-i Maliye Encümeninde, Heyeti Vekilenin Vazife ve Salahiyetlerine Dair Kanununun Tanzimine Memur Encümenine Mahsus, İstiklâl Mahkemeleri Kanununun Tetkik ve Tadili İçin Encümeni Mahsus, Maarif Vekâleti, Müdafaa-i Milliye Vekâleti, Matbuat ve İstihbarat Müdüriyeti Umumiyesi'nin Hesabatını Tetkik İçin Hususi Encümen, Memurin ve Mütেকaidinin Tensik ve Tasfiye ve Terfihleri İçin Encümeni Mahsus, Murakabe Encümenlerine seçilerek görev almıştır. Mecliste Millî Savunma, Dışişleri, Bütçe ve Sayıştay komisyonlarında çalışmıştır.

Birinci Meclis'te on dört tahrir (önerge), dört teklif vermiştir. Bunlardan bir kısmı şunlarla ilgilidir; 31 Ocak 1921 tarihinde Meclis azası arasında casus bulunduğu dair Mustafa Kemal Paşa'nın yaptığı beyanattan dolayı bu

meselenin biran evvel araştırılması ve Meclis üyelerinin özgürce söz söyleme haklarının ihlal edilmemesine dair bir önerge vermiştir. 20 Haziran 1921 tarihinde Samsun-Havza yolunun tamiri üzerine önergesi bulunmaktadır. 27 Ekim 1921 tarihli önergesi ise engelli mahpusların muayene ettirilerek sonucuna göre muamele yapılmasına ilişkindir. Mersin Mebusu Salâhattin Bey, 3 Aralık 1921’de Heyeti Vekilenin salâhiyet ve vazifesine dair olan kanun teklifinin Encümeni Mahsusa iadesine dair bir önerge vermiş ve kabul edilmiştir. 19 Aralık 1921 tarihinde ordudaki hayvan kayıplarının incelenmesine dair bir önerge vermiştir. 31 Aralık 1921 tarihli önergesinde, Adana ve çevresinde işgalden dolayı meydana gelen zarar ve ziyanın tespit edilmesi için bir maliye komisyonunun oluşturulmasını Heyeti Vekileye teklif etmiş, önerge Heyeti Vekileye gönderilmiştir. Otuz üç arkadaşıyla birlikte verdikleri 12 Ocak 1922 tarihli önergede ise Refet Paşa’nın rahatsızlığı nedeniyle Müdafaa-i Milliye Vekâletinden istifa etmesi üzerine şimdiki kadar savaş meydanlarında ve muhtelif vekâletlerde fedakârca çalışmasından dolayı Meclis tarafından takdirname ile taltif edilmesini teklif etmişlerdir. Önerge kabul edilmiştir. 5 Mart 1922 tarihli takriri ise ruznamei müzakeratin hüsnü tanzimine ve Meclis müzakerelerine ait zabıtların günü gününe basılması ve dağıtılmasına dairdir. Meclis’te uzun süre üzerinde durulan ve tartışılan önergede yapılması gerekenleri beş madde ile ifade etmiştir. Ruznamei müzakeratin tanzimi meselesini meclisin ilk görevi olarak kabul ettiğini, teklifinin en basit olarak her hafta perşembe günü evrakı varidenin bir listesinin yapıp, matbaada basılması ve ertesi günü milletvekillerinin gözü önünde yer almasının meclisin işleyişini de hızlandıracağını belirtmiştir. Ayrıca meclisteki görüşme ve kararlardan milletin ve memleketin haberdar olması için gazetelere para vermek ya da birçok teşkilat yapmak gibi yolların denendiğini halbuki en doğru yöntemin meclis görüşme kayıtlarının doğrudan halka gitmesi gerektiğini ifade etmiştir. Dışarıya, vekaletlere, belediyelere başlangıçta görüşme kayıtlarının gittiğini ancak daha şimdi ise “adeta celsei hafiyе” gibi kaldığını söylemiştir. Bu kayıtların ilgili yerlere ücretsiz gönderilmesini böylece meclisteki görüşmelerin ve milletvekillerinin söyledikleri sözlerin tahrif edilmesinin de önüne geçilmesini sağlanacağını belirtmiştir. Bu konuşmaların üzerine mecliste zaten resmi makamlara (valiye, mutasarrıfa, kaymakama, belediye) giden postadan ücret alınmadığı, diğer yerler için iktiza ederse bütçe müzakeresinde bu ciheti bir madde ile tespit edilmesi kararlaştırılmıştır.

8 Nisan 1922’de Meclis’te hapisanelerin ıslahına ilişkin pek çok önerge verilmiştir. Salâhattin Bey de TBMM idaresinde bulunan hapisanelerde mahkûm olan kişilerin yetenek ve uzmanlıklarına göre işlerde çalışmaya mecbur tutulmalarını içeren bir önerge vermiştir. 10 Nisan’da aynı konuda mahkûmların çalışma yükümlülüklerinin uygulamaya geçirilmesi için otuz bin liralık bir avansın vekâlet emrine verilmesini önermektedir. Önergenin, Heyeti Vekileye havalesi kabul edilmiştir. Bir diğer takriri ise 9 Eylül 1922’de haftada bir gün cumartesi günleri Heyeti Vekilenin vazife ve mesuliyeti hakkındaki kanunun müzakere edilmesine dairdir. Mecliste Heyeti Vekilenin mesuliyetine aid olan kanunun müzakere günü, pazartesi günü olması çoğunlukla kabul edilmiştir. 27 Kasım 1922’de ise Mersin Mebusu Salâhattin Bey ile arkadaşlarının, Yenigün gazetesinde yayınlanan bir başmakaleye dair takriri bulunmaktadır. Mecliste önce gazete ile ilgili takrir daha sonra İzmir Milletvekili Yunus Nadi’nin bu yazı hakkında Salâhattin Bey ve arkadaşlarıyla ilgili takriri okunmuştur. Konu takrirden imzası olanların karşı çıkışları, meclisin haysiyeti ile ilgili bir mesele için müzakere açılması teklifleri sonucunda bu takrirlerin önce Divanı Riyasete havalesi gerektiği oylanmış ve kabul edilmiştir.

İlk meclis anketindeki sorulara 8 Kasım 1921 tarihinde şu yanıtları vermiştir. *“Sorunuzu her açıdan yanıtlamak biraz zor. Bir cümleyle özetlemek gerekirse diyebilirim ki, varoluşumuzun kurtulması, kişiden çok bütün toplum, çıkardan çok yasa, tutkudan çok özgeciliğin geçerli ve egemen olduğu, yani ödev ahlâkının ve toplumsal ahlâkın kurulduğu zaman kazanılmıştır. Ulusal bağımsızlık ve ulusal kurtuluş, ne bir ruhun sevgi ve coşkusu ne de seçkin bir tabakanın karar ve uzlaşmasının ürünüdür. O, ulusun vicdanının fikir ve emel sevgilisi, ortak malıdır. Ulusa doğru yürümek ve*

çalışmak, ulusu yetiştirmek ve ulus yetişinceye kadar suçsuzların kanını iç çatışma ve anlaşmazlıklardan ve her türlü heyecanlardan esirgemek, dışarıdan gelen tutkular ve istilâlara karşı uyanıklık ve öngörüyle koruyarak mutlu ve sakin bir emek ve uygarlaşma yolunda çalıştırmak, ulusta toplumsal düzenlemeleri kökleştirmek ve bunlara düzgün ve akılcı amaçlar verdirmek. İşte savaşımızın ışıklanma yolları! Görülüyor ki, ulusal bağımsızlık savaşımızın ruhunu kılıçla değil, bilimle ve yüreklerle fethedeceğiz. Kılıç dışı karşı yalnız bir ışın olacak ve bizim biri ulusal ve özel, öteki manevî ve evrensel olan iki emel dünyamızın anahtarı ancak şunlar kalacaktır: ılımlılık ve sevgi ve bilim arayışına özenme.”

Meclisteki bütün faaliyetleri boyunca meclisin üstünlüğüne inanmış, meclisin her konuda son sözü söyleyen en yetkili kurum ve ülkede yapılan tüm işlemlerden meclisin bilgilendirilmesi gerektiğini savunan bir düşünceye sahip olmuştur.

I.TBMM'deki görev süresi sona erince İstanbul'a yerleşti. 20 Eylül 1923'te Kolordu Kumandanlığında görevlendirilmesi mümkün olamayacağı gerekçesiyle askerlikten emekliye ayrıldı ve ticaretle meşgul olmaya başladı. 7 Şubat 1925'te diğer İkinci Grup üyeleri ile birlikte Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'na katıldı. Ekonomik açıdan zor günler geçirdikten sonra İstanbul'un elektriğini sağlayan Belçika kökenli şirkete girdi ve yıllarca bu kurumdan geçimini sağladı. İsmet İnönü'nün Cumhurbaşkanlığı döneminde, eski muhaliflerle barışma sürecinde Köseoğlu'na da Milli Reasürans şirketinde idare heyeti üyeliği verildi. Böylece başarılı bir askeri hayat, ardından zor yıllarda milletvekilliği, elektrik idaresinde geçim mücadelesi ve 6 Ekim 1949'da da hayata veda etmiştir.

İbrahim BOZKURT

KAYNAKÇA

Devlet Arşivleri BCA 030.10.00.00.83.545.1.1.

Devlet Arşivleri BCA 030.10.00.00.83.545.1.2.

TBMM Zabıt Ceridesi, (31.1.1337), C 8, İ.141.

TBMM Zabıt Ceridesi, C10, İ.40, s.419

TBMM Zabıt Ceridesi, C13, İ.100, s.280

TBMM Zabıt Ceridesi, C15, İ.121, s.4.

TBMM Zabıt Ceridesi, C15, İ.131, s.182- 185.

TBMM Zabıt Ceridesi, C15, İ.137, s.268

TBMM Zabıt Ceridesi, C16, İ.143, s.16-17.

TBMM Zabıt Ceridesi, C18, İ.5, s.128, 136

TBMM Zabıt Ceridesi, C18, İ.5, s.129-136.

TBMM Zabıt Ceridesi, C19, İ.22, s.52, 56

TBMM Zabıt Ceridesi, C19, İ.23, s.81

TBMM Zabıt Ceridesi, C 22, İ.99, s.567-569

TBMM Zabıt Ceridesi, C 24, İ.134, s.429.

TBMM Zabıt Ceridesi, C 25, İ.146, s.95, 96.

Arıkoğlu, Damar, **Hâtıralarım**, (Basımevi ve yeri bilgisi yok) 1961.

Bozkurt, İbrahim, “Birinci Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde Mersin Milletvekilleri ve Faaliyetleri”, **Cumhuriyet Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 41 (2) 2017: 81-112.

Çoker, Fahri, **Türk Parlamento Tarihi 1919-1923**, III. Cilt, Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları No: 4, Ankara, 1994.

Demirel, Ahmet, **Birinci Meclis’te Muhalefet - İkinci Grup**, İletişim Yayınları, İstanbul, 1994.

Demirel, Ahmet, **İkinci Grup’un Kurucularından Salâhattin Köseoğlu’nun Milli Mücadele Hatıraları**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2017.

Demirel, Ahmet, **İlk Meclis’in Vekilleri (Milli Mücadele Döneminde Seçimler)**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2010.

Genya, Veysel, **Türkiye Büyük Millet Meclisinin 25’nci Yıl Dönemini Anış**, T.B.M.M. Basımevi, Ankara, 1945.

Genya, Veysel, **Türkiye Büyük Millet Meclisinin 25’nci Yıl Dönemini Anış**, T.B.M.M. Basımevi, Ankara 1945.

İlk Meclis Anketi (Birinci Dönem TBMM Milletvekillerinin Gelecekte Bekledikleri), TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, No: 100, Ankara, 2004.

Özbeyli, Arif, **Mersin Mebusu Salâhaddin Bey’in Birinci Türkiye Büyük Millet Meclisi’ndeki Faaliyetleri**, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Samsun 2015.

11/12/2024 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/salahattin-bey-koseoglu-1880-1949/?pdf=7559> adresinden erişilmiştir